

Голас Радзімы

№ 12 24 сакавіка 1994 г. Выдаецца з 1955 г.
(2362) Цана 30 рублёў.

АБ ЗАГАДЦЫ ДУШЫ, АБО ЗАЧАРАВАНАЕ КОЛА ВАКОЛ "НЕВЯДОМАГА ДОМА"

"...Без веры ў сябе на працягу стагоддзяў беларускі народ не выстаў бы і не выратаваў бы сябе ніколі".

Фёдар ДАСТАЕЎСКИ.

Калі я чую аб загадцы рускай душы, кожны раз узнікае пытанне: а што ўяўляе сабой душа беларуская? Сёння дзк і наогул многія прывыклі гэта дзве душы атаясамліваць. Гэта і не дзіўна, бо адпаведна гістарычнаму доследу, навязванне камуністычнай ідэалогіі заўсёды ішло ў пары са змаганнем супраць дзяржаўнасці і увогуле супраць беларускасці. Па адмаўленню ад свайго ўласнага — культуры,

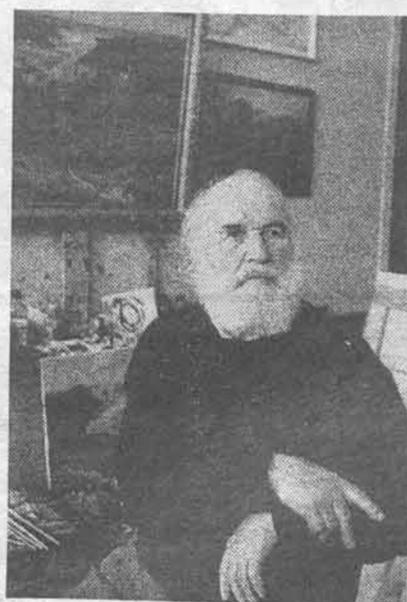
мовы, гісторыі — Беларусь даўно ўжо вяртае кнігі рэкордаў Гінеса. Ці не ёсць гэта самае загадкавае ў душы беларуса? Адна з канкрэтных праяў нацыянальнага нігілізму — стаўленне да Акта 25 сакавіка. Удавацца ў глыб тагачасных падзей не ёсць мэта даных нататкаў. Нагадаем толькі, што дзень 25 сакавіка на доўгія гады быў выкраслены з гісторыі Беларусі, і толькі летась дзякуючы намаганням грамадскасці ўрачыста і ўсенародна ўпершыню быў адзначаны ва ўсёй краіне.

(Працяг на 3-й стар.).

"Невядомы дом" па вуліцы Валадарскага, 9 (былая вуліца Захараўская, 43).

ПАСЛЯ ПЕРСАНАЛЬнай ВІСТАВЫ Паўла МАСЛЕНІКАВА

ВЕРУ Ў ПРАЎДЗІВАЕ МАСТАЦТВА

рымальнікі. Яны купляюць — хто для дома, хто для офіса. У Паўла Масленікава купілі пейзаж для галерэі, якую збіраецца ствараць адзін мінскі бізнесмен.

Павел Масленікаў — народны мастак. За яго плячыма гісторыя. Мала знойдзеца на Беларусі людзей, якія ведаюць пра нашу мастацтва столькі, колькі ведае ён. Павел Масленікаў — сведка 20-х, 30-х гадоў. Ён сам фатаграфаван на мастацкіх выставах, наймаў фатографу, збіраў матэрыял па зярнятках. Дзякуючы гэтаму змог напісаць сваю вядомую мастацтвазнаўчую працу "Беларускія свецікі тэматычны жывапіс". Менавіта Паўлу Масленікаву належыць раздзел "Жывапіс" і ў "Гісторыі беларускага мастацтва", які ахоплівае перыяд з 1917 па 1985 год. Цяпер жа мастак у роспачы, бо бачыць, што з 1985-га года ніхто ўжо не займаецца сур'ёзна гісторыяй беларускага мастацтва. Няма грошай нават, каб рабіць фатаграфіі, слайды, каталогі. Мастаку прапанавалі скласці каталог свайго мастацтва. Яму б каштавала гэта 5 мільёнаў рублёў. Адмовіўся. Дарэчы, Павел Васільевіч пісаў для "Гісторыі беларускага мастацтва", не атрымліваючы за сваю працу ні капейкі. Ён быў членам вучонага савета аддзялення грамадскіх навук Акадэміі навук БССР. І працаваў над раздзелам кнігі на грамадскіх пачатках. Ці знойдзе сёння Акадэмія навук яшчэ такога аўтара?

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ПАГАВОРЫМ ПА ШЧЫРАСЦІ

Аляксандр Сасноў — народны дэпутат Беларусі, старшыня Камісіі па пытаннях працы, цэн, занятасці і сацыяльнай абароны насці насельніцтва Вярхоўнага Савета. Сёння ён дзеліцца з нашымі чытачамі сваімі думкамі наконт таго няпростага становішча, што склалася ў вышэйшым органе ўлады Беларусі, калі разам з моцным эканамічным крызісам усё часцей заўяляе пра сябе і крызіс палітычны.

Аляксандр САСНОЎ:

"ФІГАВЫ ЛІСТОК ДЭМАКРАТЫІ ЗНІК"

— Аляксандр Віктаравіч, ці не здаецца вам, што наш Вярхоўны Савет апошнім часам якасна змяніўся?

— Адчування, што ён якасна змяніўся, у мяне няма. Ён застаўся такім жа, якім і быў. А вось што тычыцца яго, так скажаць, "паправення" ці, тэрміналагічна больш дакладна, — "палявання", то гэта адбылося. Тыя, хто пасля 91-га года вы-

мушаны былі памоўчаць, цяпер крыху асмелелі і нават пайшлі ў атаку. Фігавы лісток дэмакратыі знік, і сёння можна рэчы называць сваімі імёнамі.

— Такое становішча, калі ніхто ўжо не хаваецца, няхай сабе і пад фігавым лістком, гэта добра ці дрэнна?

— З пункту гледжання дэмакратыі, добра. Па крайняй меры цяпер нельга будзе абвінаваціць яе ў эканамічным крызісе, праліках і г.д. Гэта можна зрабіць толькі па непа-

разуменню ці з-за таго спосабу мыслення, які пакуль пераважае сярод нашых грамадзян.

— Але ці не атрымаецца так, што тыя, хто сёння пры ўладзе, пры ўсіх правах, цяпер нічога і не баяцца, а меркаванні апанентаў імі ўсё часцей проста не бяруцца ў разлік?

— Яны і раней нічога не баяліся і ўпотаі марылі пра вяртанне старой сістэмы, пра камуністычнае размеркаванне. На той момант галоўным для іх было рабіць вяселую міну пры

дрэннай гульні. Але цяпер адказваць прыйдзеца менавіта парламенцкай большасці, і нельга сказаць, што яны зусім нічога не баяцца, бо гэты Вярхоўны Савет не вечны, рана ці позна ён будзе перавыбраны. Многім жа з дэпутатаў хацелася б прымаць удзел у яго рабоце і далей, таму што дэпутатскі мандат шмат чаго дазваляе. А ўрад заахвочвае такі падыход: калі дэпутат нешта просіць, яму не адмаўляюць, але і даюць зразумець: мы пайшлі табе на-

сустрэч, таму наступны раз, калі будзеш галасаваць, павінен сплациць доўг, зрабіць выбар на нашу карысць. І тым не менш, прэм'ер Кебіч усё ж такі Вярхоўнага Савета апасаецца, нельга сказаць, што ён у яго цалкам у кішэні. Вярхоўны Савет краіне непрадказальны. Сённяшняе большасць у ім можа разбегчыся ў любы момант, і тады ўрад рызыкуе добра шлёгнуцца ў лужыну. Вось і даводзіцца членам урада заігрываць з дэпутатамі.

— А ці лічацца дэпутаты з меркаваннем свайго выбаршчыкаў? Часам здаецца, што для некаторых з іх выбаршчыкі ўжо проста не існуюць.

— Давайце ўспомнім падзеі красавіка 91-га года. Тады народныя выбраннікі баяліся, і моцна баяліся, людзей на плошчы.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ЗНОЎ ГІСТАРЫЧНАЯ ПАДЗЕЯ

ПРЫНЯТА КАНСТЫТУЦЫЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

15 сакавіка 1994 года на дзённым пасяджэнні сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі была прынята Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. За яе прагаласавалі 236 народных дэпутатаў. Парламент вырашыў гэты дзень зрабіць нацыянальным святам. Дэпутаты ўсталі і воплескамі віталі завяршэнне нялёгкай працы над Асноўным Законам дзяржавы.

Ацэнка новай Канстытуцыі неадзначная -- ад катэгарычнага ўхвалення да такога ж катэгарычнага непрыняцця.

-- Гэта Канстытуцыя прынята толькі дзеля ўвядзення прэзідэнцкай сістэмы, спраецыравана пад адну канкрэтную асобу -- Вячаслава Кебіча і пад адну палітычную акцыю -- выбары прэзідэнта, -- заявіў лідэр апазіцыі Зянон Пазьняк. -- Па-за гэтай акцыяй Канстытуцыя нармальна працаваць не будзе, як і прэзідэнцкая форма кіравання, бо ў ёй не збалансаваны адносіны паміж мясцовымі ўладамі і Вярхоўным Саветам, паміж прэзідэнтам і парламентам, паміж выканаўчай і судовай ўладамі.

Канстытуцыя зроблена пад таталітарны рэжым, пад канкрэтную фігуру прэм'ера, у якога зараз фактычна ў руках Вярхоўны Савет.

Дыяметральна супрацьлеглай думкі дэпутат Мікалай Скарыйнін: “Тым, хто гаворыць, што Канстытуцыя была “падведзена” пад аднаго чалавека, я адкажу, што гэта проста смешна. Якім чынам яна магла “падводзіцца” за два з паловай гады абмеркавання! Тым больш сёння, я лічу, ніхто не можа адзначна сказаць, хто будзе першым прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь”.

“Рэспубліка жыве ў доўг. Больш за 500 мільярдаў расійскіх рублёў мы павінны Расіі. Выпушчаны на аграрны патрэбы чарговы трыльён, размеркаваны паміж гаспадаркамі па так званаму “рыначнаму шляху” -- у залежнасці ад колькасці гектараў, яшчэ больш падкасіў беларускі рубель. Таму здзіўляцца скачку інфляцыі, які адбудзецца ў сакавіку, не даводзіцца. Калі ў лютым рост інфляцыі склаў 40 працэнтаў, то ў сакавіку, па сціплых падліках, больш за 50 працэнтаў. Вялікім будзе і падзенне курсу беларускага рубля ў адносінах да долара і расійскага рубля. Урад спрабуе знайсці выйсце ва ўстанаўленні жорсткага абменнага курсу, як гэта было зроблена на Украіне. Я лічу, выйсце ў адным: знайсці крыніцы знешняга фінансавання дэфіцыту плацежнага балансу, гэта значыць праціць крэдыт у той жа Расіі, магчыма на Захадзе. Што называецца, пажыць у крэдыт. І другое -- не жартваць з крэдытнай эмсіяй”.

(3 заявы на прэс-канферэнцыі С. БАГДАНКЕВІЧА, старшыні Нацыянальнага банка Беларусі).

ПАГАДНЕННЕ

БУДЗЕМ З ГАЗАМ

Урадавая дэлегацыя Беларусі на чале з віцэ-прэм'ерам Станіславам Брылем падпісала ў Маскве дагавор з аб'яднаннем “Газпрам” аб пастаўках газу ў Беларусь. Бакі дамовіліся, што цана на газ з 1 студзеня бягучага года для нашай рэспублікі зніжана з 80 да 50 долараў за тысячу кубаметраў. Розніца, што “набегла” за два з паловай месяцы гэтага года, ужо залічана “Газпрамам” у кошт пагашэння агульнай запазычанасці Беларусі за гэты від паліва.

Дасягнута згода аб высокіх гарантыях паставак газу з Расіі ў Беларусь на ўвесь 1994 год. Умовай такой гарантыі сталі адмова расійскага боку ад спягання з Беларусі пены ў размеры 46 мільярдаў рублёў і абавязальства беларускага -- пабудавачы жылы масіў у горадзе газавікоў Надзіме.

АЎТАРЫТЭТНАЕ ІМЯ ЎРАЧА

Пра таленавітага ўрача-акуліста з Брэста, кандыдата медыцынскіх навук Віктара Санюкевіча ведаюць не толькі ў Беларусі, але і ў краінах блізкага і далёкага замежжа. У арсенале ўрача -- больш за дваццаць аптычных апаратаў уласнага вынаходства, якія дазваляюць карэкціраваць зрок у дзяцей і падлеткаў, спыняць прагрэсіруючы блізарукасць, выпраўляць касавокасць.

За шэсць гадзін праз кабінеты прыватнай лязэбніцы прайшло больш за сем тысяч хворых. І большасць пазбавіліся сваёй хваробы.

НА ЗДЫМКУ: В. САНЮКЕВІЧ са сваімі пацыентамі.

ВІНШУЕМ!

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь за значны ўклад у развіццё, захаванне і прапаганду беларускага музычнага фальклору майстру па рэстаўрацыі і вырабу нацыянальных музычных інструментаў Беларускага ўніверсітэта культуры Пузыні Уладзіміру Якаўлевічу прысвоена ганаровае званне “Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь”.

“БЕЛАРУСКАЯ КНІГА-93”

15 сакавіка ў Мінску адкрылася выстава “Беларуская кніга-93”, арганізаваная Міністэрствам інфармацыі і Нацыянальнай кніжнай палатай рэспублікі. Экспазіцыя змясціла 619 кніг, выдадзеных 10 дзяржаўнымі выдавецтвамі, і 211 кніг дваццаці аднаго нездзяржаўнага выдавецтва.

У 1993 годзе не толькі не знізілася колькасць выпускаемай літаратуры, а, наадварот, у параўнанні з 1992 годам узрасла. Летась сярэдні тыраж аднаго выдання склаў 34 тысячы экзэмпляраў, а ўсяго было выдадзена 2 тысячы 926 кніг агульным тыражом больш за 98 мільянаў экзэмпляраў.

НА ЗДЫМКУ: на выставе “Беларуская кніга-93”.

РАСПРАЦАВАНА ВУЧОНЫМ

СУПРАЦЬ РАДЫЯЦЫ

Лякарства, ад якога не адмовіцца любі, нават самы капрызны малы, распрацавалі спецыялісты навукова-даследчага цэнтру “Белплодагародніна”. У любімыя дзятвой фруктовыя і гароднінныя пюрэ і сокі яны дадалі муку і крупу з аўса. І вынікі перавысілі ўсе чаканні. Навінка дзіцячага харчавання не толькі смачная, але і па-сапраўднаму начынена зда-роўем. Аўсяныя дабаўкі багатыя на вітаміны В1, В2, РР, мікразэлементамі натрыю, калію, кальцыю, фосфару і жалеза. Усе яны надзейна абараняюць арганізм чалавека ад радыяцыі, валодаючы радыепратэктарнымі ўласцівасцямі.

БІЗНЕС-ДАВЕДНІК

“УСЯ БЕЛАРУСЬ”

Настольнай кнігай стане для кожнага дзелавога чалавека бізнес-даведнік “Уся Беларусь”. Ён павінен выйсці ўжо сёлета восенню з дапамогай фінскага

выдавецтва “Турун Санамат”. Уключаючы ў сябе разнастайную інфармацыю аб прадпрыемствах, арганізацыях, кампаніях, фірмах усіх відаў уласнасці, якія дзейнічаюць на тэрыторыі рэспублікі, ён будзе неабходным дапаможнікам для кожнага, хто займаецца бізнесам, дазволіць лёгка зарыентавацца, хто ёсць хто на беларускім рынку.

Плануецца, што бізнес-даведнік “Уся Беларусь” выйдзе тыражом 50 тысяч экзэмпляраў і будзе распаўсюджвацца не толькі ў Беларусі, але і ў іншых краінах СНД і Еўропы.

НА ПАСЯДЖЭННІ ТБМ

ЯК ВЫКАНАЦЬ ЗАКОН

11 сакавіка прайшло пасяджэнне рэспубліканскай рады Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны. Народны паэт Беларусі дэпутат Ніл Гілевіч адзначыў на ім, што сёння на Беларусі значна змянілася грамадска-палітычная сітуацыя. Звязана гэта з тым, што беларуская мова абвешчана дзяржаўнай пасля доўгіх і цяжкіх дэбатаў па адпаведных артыкулах Канстытуцыі.

На пасяджэнні адзначалася, што высілкі грамадскасці ў галіне адукацыі, культуры дасягнулі пэўных поспехаў. Намеснік старшыні ТБМ Яўген Цумараў паведаміў, што таварыства амаль за 5 гадоў свайго існавання выдала 16 кніг. Акрамя газеты “Наша слова”, пачалі выходзіць газеты “Сумежжа” Пастаўскай раённай арганізацыі ТБМ, “Рагнеда” Салігорскай рады ТБМ.

Сёння асноўная задача грамадскасці -- дамагчыся выканання Закона аб мовах і 17 раздзела Канстытуцыі. Аднак, па словах Я.Цумарава, пытанне аб ходзе выканання гэтага Закона ў Вярхоўным Савеце адкладваецца ўжо дзесяты месяц.

У ТБМ ёсць праблемы з недахопам беларускіх кніг у школах. Аляксандр Гэчат прывёў наступныя даныя. Школьныя бібліятэкі ўкамплектаваны беларускай літаратурай толькі на 12 працэнтаў. Праз 20 гадоў будучы ўкамплектаваны на 50 працэнтаў.

Абмяркоўвалася на пасяджэнні пытанне супрацоўніцтва таварыства з палітычнымі партыямі і рухамі. Большасць членаў рады выказаліся за далучэнне да акцыі розных партый. Галоўнае, гэта дапамагала прапагандаваць беларускую культуру.

Алена СПАСЮК.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

У БЕЛАРУСІ агулам налічваецца да 2,5 мільёна пенсіянераў. Сярэдні памер выплачваемых пенсій па ўзросце -- 88 тысяч 342 рублі. Прыкладна 800 тысяч чалавек атрымлівае пенсію, якая не забяспечвае мінімальныя патрэбнасці і нармальнае існаванне.

КАБ ПАБУДАВАЦЬ кватэру, сярэдняю двухпакаёвую, трэба ўкласці ў яе 60--65 мільёнаў рублёў. Рублі тэарэтычна можна ўзяць у Ашчадным банку пад 140 працэнтаў гадавых. Каб вярнуць крэдыт, у першы год карыстання ім пазычальніку прыйдзецца выплачваць банку штомесца па 6 мільёнаў рублёў. Гэта пры сярэдняй зарплате па Беларусі 165 тысяч рублёў.

ПАСЛЯ таго, як урад усцешыў свой народ абвешчай пра павышэнне да 60 тысяч рублёў мінімальнай зароботнай платы, долар на Беларусі “ашалеў”. 7, 8, 9, 10, 11 тысяч рублёў за 1 долар... І канца няма. Прагноз -- да 20 тысяч. Кампетэнтныя людзі бачаць галоўную прычыну такога ўпадку беларускага рубля ў непамерным крэдытаванні прамысловасці, якая амаль што не працуе.

ПАРТЫЯ аматараў піва заклікала рацыянальна выдаткаваць тыя 100 мільярдаў рублёў, што выдзелены ўрадам на правядзенне святкавання 50-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкай акупацыі. ПІАП прапануе гэтую лічбу скараціць у 10 разоў. Астатняе раздаць у выглядзе дапамогі ветэранам вайны і інвалідам.

ГАЛАНДСКІЯ экалагі былі разгублены, пакаштаваўшы мінскую пітную ваду. Яны заявілі, што ў вадзе, якой жыхары сталіцы карыстаюцца штодня, ёсць мутагенныя ўтварэнні. Нашы навукоўцы ўстанавілі, што мінская водаправодная вада утрымлівае невядомыя і нявывучаныя вірусы, якія выбарча могуць паражаць сасуды кары галаўнога мозгу, сардэчна-сасудзістую, імунную сістэму.

ЗА АПОШНЯ 15 гадоў у Віцебскую вобласць вярнуліся з-за межы дзяржавы 36 тысяч этнічных беларусаў. Гэтая лічба -- самая вялікая ў параўнанні з іншымі абласцямі Беларусі: больш паловы тых, хто перасяліўся на Бацькаўшчыну з Расіі.

НА БЕЛАРУСЬ прыйшла вясна. Пачалася сяўба яравых збожжавых культур. Сёлета першымі кінулі зерне аўса ў глебу сяляне калгаса “Парахонскі”, што ў Пінскім раёне. У полі тры дзесяткі трактарных агрэгатаў, якія рыхтуюць глебу, барануюць раллю, вывозяць угнаенні.

УСЕБЕЛАРУСКІ жаночы фонд Ефрасінні Полацкай выступіў з ініцыятывай адзначыць 5 чэрвеня як Дзень Святой Ефрасінні Полацкай. Дзень павінен прайсці пад знакам яднання народа, без нацыянальных, палітычных і канфесійных рознагалоссяў.

Аляксандр САСНОЎ:

”ФІГАВЫ ЛІСТОК ДЭМАКРАТЫІ ЗНІК”

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Што тычыцца не “гучных” народных выступленняў, то яны, натуральна, бяруцца ў разлік значна менш. Але ж не забывайцеся, цяперашняя абстаноўка адметная тым, што на гарызонце замалячылі чарговыя выбары... Да іх трэба ўжо рыхтавацца, і рыхтавацца спакваля. Вось у гэтым сэнсе большасць усё-такі вымушана лічыцца з думкай выбаршчыкаў.

— Мяркуючы па сацыялагічных апытаннях, людзей, гатовых выйсці на вуліцы з праэтэстам, нешта патрабаваць, — лічаныя працэнты. І практыка гэта пацвярджае.

— Справа напэўна не ў тым, што мала людзей, гатовых ісці на плошчу мітынгаваць. Бяда ў іншым: усё дарэмна. Ну, выйшлі, паляманталі. Але ж сёння грошы могуць з’явіцца толькі з-пад друкарскага станка. Добра, надрукуюць, калыкі трэба, раздадуць, а назаўтра цэны з’ядуць усё. Таму дарэмна і выходзіць, і шумець, і глядзіць гэты Вярхоўны Савет, які, дарэчы, самі і выбралі.

— Ці не здаецца вам, што ў цэлым наспела палітычная абстаноўка і ў Беларусі, і ў Расіі, і ў іншых краінах СНД для “палявання” ўлады?

— Палітычная абстаноўка ў рэспубліцы, краіне “апрацаванай” ідэалагічна, у рэспубліцы з цяжкім эканамічным становішчам заўсёды тоіць у сабе магчымасць узмацнення левых сіл, і таму тое, што адбываецца, зусім натуральна. Але сапраўды перамагчы можна толькі тады, калі адбудуцца станочныя зрухі ў эканоміцы.

— Перамагчы можна, напэўна, і ўзурпіраваўшы ўладу?

— Можна і так. Але ці надоўга? Ужо не той узровень эканамічнага развіцця, як раней, калі “бярэ больш, кідае далей”. Зараз трэба працаваць галавой. А калі працуе галавой чалавек галодны, заклапочаны тым, на што купіць сваім дзецям заўтра ежу, ён працуе вельмі дрэнна, таму раней ці пазней, але нешта мяняць прыйдзе. Тыя часы, калі за кошт нафтадолараў можна было фінансаваць неэфэктывую эканоміку, скончыліся. Тым больш, што ў Беларусі нафтадолараў наогул няма і ніколі не было. Сёння нават няма чым плаціць за энерганосбіты.

Зараз вось чарговы раз усіх “накармілі” абяцанням аб’яднаць грашовыя сістэмы, што, я мяркую, таксама не адбудзецца. Я крытычна ставіўся да гэтай ідэі з самага пачатку і на сесіі гаварыў, што ўсё гэта падман, чарговая “лапша” для насельніцтва. Трэба сваю грашовую адзінку ўмацоўваць, каб грошы працавалі, як грошы. Пакуль жа яшчэ “аб’яднанне” насельніцтвам падтрымліваецца. Але ў рэшце рэшт адказваць уладам прыйдзецца, у тым ліку і галасамі на выбарах.

— Аляксандр Віктаравіч, часам, калі на ўсё гэта глядзіш збоку, узнікае сумненне: ці ведае хоць хто-небудзь, што трэба рабіць, каб выблытацца з таго становішча, у якім мы ўсе апынуліся?

— Чаму ж не? Проста многія думаюць, што вось прыйдзе нехта адзін самы разумны і адразу ўсё зробіць. Гэта якраз і немагчыма. Калі ўлада нават і трапіць да такога чалавека, людзям на першым часе можа зрабіцца яшчэ цяжэй. Але з’явіцца і шанец на выхад з сён-

няшняй эканамічнай пасткі. Зараз жа нічога не робіцца. У моцных суб’ектаў гаспадарання адбіраюць грошы, каб падтрымаць слабых, у выніку ўсе разам гінем. На мой жа погляд, неабходна падтрымліваць тых, хто здольны паспяхова працаваць ужо сёння, каб яны абнаўлялі свае асноўныя фонды, прадукцыю.

— Вы маеце на ўвазе дзяржаўныя прадпрыемствы?

— Не мае значэння — якія. Няхай дзяржаўныя, калі яны ў стане ўмацавацца, застаючыся дзяржаўнымі. Галоўнае, каб людзям плацілі заробатную плату, якую трэба атаварыць. Значыць, будуць развівацца спадарожныя вытворчасці: харчовая, тэкстыльная і г.д. І такім чынам выцягваецца ўвесь лацуг. Тыя ж прадпрыемствы, чыя прадукцыя акажацца непатрэбнай, “памруць”. І на гэта трэба ісці.

Сёння ў выканаўчай улады, у руках якой сканцэнтравана рэальная моц, няма палітычнай волі, яна ўвесь час спадзяецца на нейкія фантазіі, чагосьці чакае, замест таго каб праводзіць рэальныя, цяжкія, але рэфармавыя. Так, урад нешта прадпрымае, але толькі тое, што абсалютна неабходна, каб уцалець самому.

— І вось у гэтай сітуацыі, калі невядома, адкуль чакаць паратунку, аб’яўляюцца прэзідэнцкія выбары, чуеш прозвішчы кандыдатаў у прэзідэнты самыя нечаканыя і неверагодныя. Ці не абвернецца зноў усё гэта пустой справай, бо сёння цяжка назваць асобу, здольную кансалідаваць грамадскую свядомасць і намаганні?

— Мы зноў па звячцы шукаем чалавека на ўзроўні Сталіна, Рузвельта... Не абавязкова ўсё гэта. Дастаткова мець нармальныя кваліфікаваныя людзей, якія будуць здольныя ў патрэбны момант рухаць краіну ў патрэбным напрамку. Той жа шлях, па якім імкнецца ісці ўрад, — гэта паўмеры, камуфляж. Што тычыцца выбараў у прэзідэнты, то, зыходзячы з канкрэтных умоў, я не бачу рэальных прэтэндэнтаў акрамя прэм’ера Кебіча. Хаця тэарэтычна сюды можна было б далучыць яшчэ, на мой погляд, Пазыняка і ў нейкай меры Шушкевіча. Але апошняму сёння мала вераць: ён ужо адзін раз не выкарыстаў даныя яму магчымасці. Што тычыцца астатніх, то ў іх шанцаў быць выбранымі вельмі і вельмі мала. Ну а калі ніхто не здолее прайсці першы тур, што цалкам магчыма, выконвае абавязкі прэзідэнта стане Мечыслаў Грыб. І без усялякіх выбараў.

Што ж тычыцца выбарання прэзідэнтам В. Кебіча, для мяне адназначна, гэта не выісць. Хаця ён і паводзіць сябе такім чынам, што, маўляў, дайце мне ўсю ўладу, і я пакажу ў поўнай меры, на што здатны. Не веру я ў гэта.

Калі гаварыць пра Аляксандра Лукашэнка, той проста не ў стане падняць краіну. Наконт Шушкевіча. Мне здаецца, пры ім было б лепей, калі Станіслаў Станіслававіч зноў не пачне будаваць сабе помнік пры жыцці.

— Такім чынам, светлых перспектыв сёння, здаецца, не бачна...

— Чаму ж, перспектывы ёсць заўсёды. Рана ці позна, але грамадства павінна зрабіцца нармальным.

— Аляксандр Віктаравіч, а да каго адносіцца вы: да “ле-

вых”, “правых”, “цэнтра”?

— Будзем так казаць, я крышчу правей за “цэнтр”. Ні ў якія партыі не ўваходжу, але спачуваю...

— Калі не сакрэт, каму?

— Тым, хто падтрымлівае ліберальны напрамак, напрыклад, АДПБ, у добрых кантактах з БНФ. На жаль, Народны фронт у нас у значнай ступені ўспрымаецца праз прызму “mass medium”, і на яго ўжо навешалі столькі сабак... І нацыяналізм, і фашызм, і што хочаш. На сустрэчах з выбаршчыкамі можна пачуць у адрас фронту такія перлы: “вас чакаюць у Навінках, а вы прыехалі сюды” або “толькі дурны можа галасаваць за БНФ”... І не разумеюць тыя, хто так кажа, што не вельмі разумныя якраз яны самі, калі збіраюцца галасаваць за тых, хто іх рабаваў і будзе рабаваць далей.

— А як вы ацэньваеце той факт, што з парламенцкай трыбуны зноў загучалі абвінавачванні некаторых дзеячаў і сродкаў масавай інфармацыі ў нацыяналізм, экстрэмізм?

— Гэта палітычная барацьба з апанентамі, з іншадумствам. Паглядзіце, той нашумелы артыкул Пазыняка абвергнуць ніхто не змог, таму што расійскі імперыялізм быў, ёсць і заўсёды будзе. А што тычыцца меркаванняў асобных расіян, то натуральна, што ім проста крыўдна за сваю дзяржаву.

— Але ж, мне здаецца, што больш за расіян стараюцца свае, беларусы.

— Практычна ва ўсіх дзяржавах існуюць своеасаблівыя “пятае калона” і мясцовыя калабаранты. Яны былі заўсёды і паўсюль. А ў нас, дзе беларускасць знішчалася на працягу многіх гадоў, тым больш. Але яна, беларускасць, застаецца і рана ці позна выйдзе наверх. Калі сёння яе задушчаць, настане заўтра, паслязаўтра... І аналагічныя прыклады з сусветнай супольнасці гэта пацвярджаюць. Проста нацыянальны адносіны павінны выслець. І трэба не забывацца яшчэ пра адно: вырашэнне нацыянальнага пытання напраму з’язана з дзяржаўнасцю. Што тычыцца “беларускага нацыяналізму”, гэта ўсё чыстая вада палітыка.

— Аляксандр Віктаравіч, у вас на стала ляжаць руска-беларускія слоўнікі. Гэта што значыць?

— Гэта значыць, што я паходжу з рускамоўнага горада Гомеля, ніколі раней не вывучаў беларускую мову, а зараз пішу на ёй. З гутарковай мовай больш складана — патрэбна практыка, якой, на жаль, пакуль не хапае.

— Дарэчы, а ў якой сферы вы бачыце сябе пасля заканчэння тэрміну вашых дэпутацкіх паўнамоцтваў?

— Вельмі складанае пытанне. Па закону я маю права вярнуцца на сваё апошняе месца працы, але там, на кафедры, працуе добры чалавек і няхай сабе працуе. Што тычыцца выкладчыцкай дзейнасці, тут, мяркую, у значнай ступені яна будзе залежаць ад таго, хто прыйдзе да ўлады. Але спадзяюся, што не прападу. У рэшце рэшт я не збыў і свае былыя рабочыя спецыяльнасці: шафёра, трактарыста, муляра, бетоншчыка, зваршчыка.

— Дзякую за гутарку, і спадзяюся на новую сустрэчу з вамі ўсё ж такі ў ролі палітыка.

Галіна УЛІЦЕНАК.

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.)

Вось і пагаворым далей аб гэтай “белай пляме”, чырвоных лістках календара, аб памяці і бяспамяцтве, праве беларусаў на сваю гістарычную спадчыну, а таксама пабудуем па шыкоўных калідорах нашых улад.

У Мінску на вуліцы Валадарскага, 9, стаіць дом, на якім увес 1918 год висела шыльда “Народны Сакратарыят Беларусі”. Менавіта ў гэтым доме і была абвешчана БНР (гл. артыкул “Невядомы дом”, “ГР” N 18, 1993). Год таму напярэдадні 75-х угодкаў грамадскасцю былі зроблены захады, каб атрымаць дазвол павесіць на ім мемарыяльную дошку. (Спачатку ставілася пытанне аб ушанаванні некалькіх мясцін, звязаных з падзеяй, хутка, аднак, зразумеўшы, што гэта ніколі не здзейсніцца, пакінулі просьбу аб адкрыцці адной

АБ ЗАГАДЦЫ ДУШЫ, АБО ЗАЧАРАВАНАЕ КОЛА ВАКОЛ “НЕВЯДОМАГА ДОМА”

дошкі на гэтым будынку). Амаль што за месяц да свята аргкамітэт даслаў лісты ў гарвыканком (спадарам А. Герасіменку і І. Чарняўскаму), у Саўмін (спадару В. Кебічу) і Вярхоўны Савет (спадарам С. Шушкевічу і Н. Гілевічу). Адразу адзначу, што месяц — гэта не той тэрмін, за які нашы ўлады здольны вырашыць пытанне, асабліва, калі яно лічыцца “спрэчным”. Мінуў год, а дошкі на тым будынку так і няма. Вядомы беларускі скульптар Аляксей Шатэрнік (не за дзяржаўныя сродкі) своечасова зрабіў макет і адліў дошку з металу. Яна пакуль знаходзіцца ў Палацы мастацтва, дзе экспанавалася на выставе “Жыве Беларусь!”. Чаму так атрымалася? Гэта рытарычнае пытанне ставяць і нашы суайчыннікі з замежжа, і тыя, хто стаіць за справу аднаўлення справядлівасці ў дачыненні да гісторыі тут, у Беларусі. Задала яго і я па тэлефоне намесніку старшыні гарвыканкома спадару Сасноўскаму. Размова была вельмі каротка. Было патлумачана, што гэта не ўваходзіць у кампетэнцыю гарвыканкома: каб павесіць дошку, павінна быць адпаведная пастанова Саўміна, а напрыканцы высокі чыноўнік дадаў, што сёння нас павінны клапаціць справы больш значныя.

Калі пачынала гэту “нязначную справу двух цвікоў” (здаецца, толькі іх не хапала, каб прымацаваць дошку), я і не здагадалася, што выльецца яна ў сапраўдны журналісцкі дослед. Пасля маруднага блукання па калідорах улад перада мною больш за трыццаць (і гэта далёка не ўсё) копія лістоў перапіскі, пачынаючы ад ініцыятараў і тых іншых, уцягнутых у гэтую справу ўстаноў: Савета Міністраў, Вярхоўнага Савета, ягоных Камісій па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны, па дзяржаўнаму будаўніцтву, Аддзела па пытаннях заканадаўства і правапарадку, Міністэрства культуры, Акадэміі навук Беларусі.

У Саўміне сустракаюць вельмі ветліва. Спадар Барысаў, вядучы спецыяліст сацыяльна-культурнага комплексу Упраўлення спраў пры Саўміне Міністраў пазнаёміў з паперамі і патлумачыў механізм прасоўвання справы. Найперш, аказваецца, трэба ўлічыць, што Савет Міністраў Беларусі — орган выканаўчы. А таму без пэўных падстаў узяць на сябе адказнасць за прыняцце такога рашэння ён не можа, тым больш, што дзень 25 сакавіка не ўваходзіць у пералік святых дзён Рэспублікі Беларусь. Такім чынам, патрэбна пастанова заканадаўчага органа — Вярхоўнага Савета — аб унясенні гэтай даты ў пералік святаў. Менавіта таму накіроўваюцца лісты міністру культуры Вайтовічу з прапановай правесці неабходныя кансультацыі з гарвыканкомам, Акадэміяй навук, а таксама ліст да Старшыні Вярхоўнага Савета С. Шушкевіча з просьбай “выказаць свае адносіны да гэтай даты ў гісторыі рэспублікі”.

Мяркую, што адказы тлумачыць не трэба, яны гавораць самі за сябе.

Віцэ-прэзідэнт АН Беларусі акадэмік Р. Гарэцкі — намесніку Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь М. Дзямчуку

“17.03.1993 03/103-254

Па даручэнню Прэзідыума АН Беларусі Інстытутам гісторыі разгледжаны прапановы Арганізацыйнага камітэта па святкаванні 75-й гадавіны ўтварэння Беларускай Народнай Рэспублікі. На думку інстытута, абвясціць БНР сапраўды з’яўляецца важнай вехай у гісторыі беларускага нацыянальнага руху і беларускай дзяржаўнасці, і таму гэты факт павінен знайсці адпаведнае адлюстраванне. Падзеі, якім мяркуюцца прысвяціць мемарыяльныя дошкі, на самай справе мелі месца.

Тым не менш існуе пільная патрэба больш грунтоўнага, ўсебаковага і дэталёвага вывучэння гэтага пытання. У прыватнасці, патрабуюць удакладнення пытанні, звязаныя з колькасцю мемарыяльных дошак, месцам іх тэкстаў і правапісам”.

Нам. старшыні выканкома А. Сасноўскі — міністру культуры Рэспублікі Беларусь Я. Вайтовічу

“16.03.93. 3-343

...Паведамляем, што ўдзел дзяржаўных структур у дадзеных мерапрыемствах можа адбыцца толькі пасля надання гэтай даце статусу дзяржаўнага свята”.

Абагульніўшы гэтыя два лісты, тагачасны міністр культуры Я. Вайтовіч накіроўвае свой адказ (17.03.93) ў Савет Міністраў з высновай: “...З улікам спрэчных акалічнасцей, якія існуюць па унесенай прапанове, лічым мэтазгодным падтрымаць думку Мінскага гарвыканкома”. (Цікава, якія “спрэчныя акалічнасці” меў на ўвазе спадар Я. Вайтовіч? У лісце спадара Р. Гарэцкага яны, здаецца, тычацца толькі колькасці дошак).

Тут і скончылася, як кажуць, першая частка. Але мэтазгодным здаецца нагадаць і яшчэ адзін факт — намаганні некаторых Камісій Вярхоўнага Савета аб уключэнні даты ў пералік святаў Беларусі.

Сп. Ніл Гілевіч — сп. Станіславу Шушкевічу

“25.02.93.

На маю думку, трэба рашэнне Прэзідыума — адзначыць сёлета 75-ю гадавіну БНР належным чынам і ў рэспубліканскім маштабе, а ў будучыні правесці гэту дату — 25 сакавіка праз Вярхоўны Савет як адно з важнейшых святаў Рэспублікі Беларусь. Пара аднаўляць справядлівасць у дачыненні да нашай гісторыі.

На лісце рэзалюцыя С. Шушкевіча “на Прэзідыум” ад 26.02.93. Былі складзены два варыянты праекта Пастановы і заключаны праект у выглядзе Указа (згодна з заўвагай Аддзела па пытаннях заканадаўства і правапарадку), дзе ў пункце 3 гаворыцца: “Зварнуцца да Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь з прапановай уключыць дзень абвясчэння Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка ў лік

(Заканчэнне на 5-й стар.)

У артыкуле “Страшэнная байка” (“Наша ніва”, 1911, 28 крас.) ён выкрывае антысеміцкія нагаворы, што прывялі да сумна вядомай “справы Юшчынскага”, у якой цэлы народ абвінавачваўся ў чалавечым ахвярапрынашэнні. А. Луцкевіч даследуе гістарычныя карэнні гэтага міфа і прыводзіць малавядомы ў нашай гістарыяграфіі прэцэдэнт: у 1564 годзе пасля уважлівага судовага разбору аналагічнай справы вялікі князь Жыгімонт II Аугуст выдаў указ, паводле якога яўрэі як народ на вечныя часы абвяшчаліся апраўданымі ад абвінавачванняў у крываваых злачынствах абрадавага характару.

“Наша ніва” і яе сапраўдныя кіраўнікі ўлічвалі шматнацыя-

тыкуле “Адвечная пропасць” (“Наша ніва”, 1914, 17 ліп.) ён сказаў: “Не можа быць у нас нацыянальнага адраджэння, пакуль уся нацыя — і сяляне-хлеббаробы, і рабочыя не здолеюць палажыць сваёй часткі ў агульнанародную скарбонку. І беларускі рух не можа абмяжоўвацца адно толькі пытаннямі аб нацыянальных правах, аб правах роднай мовы, роднай культуры: з імі неразрыўна злучаюцца справа сялянская і справа работніцкая”.

Такім чынам, А. Луцкевіч, яго калегі па беларускаму руху зыходзілі з наяўных сацыяльна-эканамічных рэалій свайго часу: асноўны зямельны, фабрычны і гандлёва-банкаўскі

пазіцыі утапізму. Затое прынцыповы эвалюцыянізм, непрыманне гвалтоўных рэвалюцый, урэшце, акцэнт на культурным, духоўным прагрэсе грамадства збліжалі іх з хрысціянскімі дэмакратамі.

Пачалася сусветная вайна, летам 1915 года спынілася выданне “Нашай нівы”. Для яе духоўных айцоў настаў час практычнага ажыццяўлення беларускай нацыянальнай ідэі, якая цяпае дзесяцігоддзе выпрацоўвалася на старонках гэтай газеты і яе літаратурных выданняў. Яе традыцыі ў ваенных умовах развіваў віленскі штотднёвік “Гоман” (1916–1918), заснаваны В. Ластоўскім пры падтрымцы братоў Луцкевічаў.

па характару свайго таленту. Першы “эстэтычны выбар” А. Луцкевіч зрабіў вясной 1909 года, калі ўзнікла нягода ў рэдакцыі “Нашай нівы” адносна першых вершаў Максіма Багдановіча. Нагадаю гэты выпадак, апісаны В. Ластоўскім у запісах “Мае ўспаміны аб М. Багдановічу” (“Крывіч”, 1926, N 1. С. 6–11). Вясной 1909 года, успамінае Ластоўскі, паэт прыслаў у “Нашу ніву” сшытак сваіх 8–9 вершаў. Ядвігін Ш. ахрысціў гэты сшытак “дэкадэнцыйнай”. Яго ацэнку падзяляла спачатку “вярхоўная палата” рэдакцыі, да якой належалі А. Уласаў, браты І. і А. Луцкевічы, далучаліся, калі прывязджалі, Альгерд Бульба і Язэп Манькоўскі

маёй кніжцы “Свято паэзіі і цені жыцця: лірыка Максіма Багдановіча” (1991).

Каб зразумець значэнне “паэтычнага прарыву” М. Багдановіча ў нашай літаратуры, неабходна ўявіць літаратурна-эстэтычны кантэкст у Расійскай імперыі канца XIX — пачатку XX стагоддзяў. У прагрэсіўным друку панавала народніцкая крытыка, якая пачынала свой радавод ад славутага афарызма М. Някрасава: “Паэтам можаш ты не быць, а грамадзянінам быць абавязаны”. А таксама ад славутай дысертацыі М. Чарнышэўскага “Эстэтычныя адносіны мастацтва да рэчаіснасці”, паводле якой прырода, жыццё, грамадскія праблемы заўсёды “вышэйшыя” за мастацтва, мэта якога адлюстроўваць рэальнасць і служыць “падручнікам жыцця”. Радыкальна-ліберальная і народна-дэмакратычная крытыка патрабавала ад літаратуры выкрываць загану грамадскага жыцця, садзейнічаць аслабленню тагачаснага сацыяльна-палітычнага ладу. У сваю чаргу, кансерватыўная і рэакцыйная, “ахоўніцкая” крытыка і публіцыстыка дамагалася маральна-палітычнай стабілізацыі царскай Расіі, мацавала афіцыйную ідэалогію самадзяржаўя, праваслаўя і “народнасці”. А тыя, хто сведчыў пра духоўную аўтаномнасць мастацкай творчасці, рызыкавалі папасці пад крытычны абстрэл з “левага” і “правага” фронтоў.

Расійскі сталічны і правінцыйны друк у пачатку нашага стагоддзя яшчэ поўніўся нападкамі на адптаў “чыстага” мастацтва, прыхільнікаў “мастацтва дзеля мастацтва” і іншых “мадэрністаў”, якіх ахрысцілі “дэкадэнтамі”, гэта значыць, носьбітамі “занапад”, схільнымі да нігілізму, асацыяльнасці і эстэтычнай нябыту. У “дэкадэнтах” хадзілі вядомыя сёння класікі А. Блок, В. Брусаў, А. Белы, К. Бальмант, Л. Андрэеў і інш. Вось тады і “нашаніўскае” народніцтва не пазбегла гэтай эстэтычнай і сацыялагічнай міфалогіі. Пад народнасцю мастацтва разумелася толькі непасрэднае, рэалістычна-праўдападобнае адлюстраванне жыцця, пазбаўленае складанай асацыятыўнасці, сімволікі, філасофскай і рэлігійнай медытацыі. Лічылася, напрыклад, што “Наша ніва” — народная, сялянская трыбуна, на якой, маўляў, не месца інтэлігенцкай вытанчанасці. Менавіта гэтымі аргументамі карысталіся Ядвігін Ш., А. Паўловіч і менш вядомыя літаратары ў сваёй апазіцыі да распрацаванай М. Багдановічам новай мастацкай пільны, у полі зроку якой паэзія бачылася як самавыяўленне народнай душы і творча-духоўнае пераўтварэнне жыцця.

Пачынальнікам эстэтычнай крытыкі ў беларускай літаратуры стаў М. Багдановіч. А ў “Нашай ніве” яе манатоннасць прарвалася летам 1913 года літаратурнай дыскусіяй, справакаванай (у добрым сэнсе гэтага слова) палемічным артыкулам Ю. Верашчакі (В. Ластоўскі) “Спачвайце другі”. Абцяжараная сацыялагічнымі догмамі, нашая літаратурна-гістарычная навука доўга, занудліва шукала ў гэтай дыскусіі ідэалагічную і класавую барацьбу, у якой адптаем буржуазнага эстэтызму абвешчаўся Ластоўскі, абаронцам жа рэвалюцыйнага рэалізму выступаў Янка Купала, які пад псеўданімам “Адзін з Парнасікаў” адказаў Ю. Верашчаку вострапалемічным артыкулам “Чаму плача песня наша”. Сёння відавочна, што дыскусія праграмавалася рэдакцыяй “Нашай нівы” і “праграмістам” мог быць А. Луцкевіч. Дарэчы, сама гэтая дыскусія спазнілася, бо песня беларуская ўжо даўно не толькі плакала, але смяялася і трыумфавала, раскрыла духоўную веліч беларуса-чалавека — “цара прыроды”, гэта значыць, якраз паводле праграмы таго ж Ластоўскага.

Уладзімір КОНАН.

НАЛЕЖАЦЬ НАШАЙ ГІСТОРЫІ

АНТОН ЛУЦКЕВІЧ:

ФІЛАСОФІЯ І ЭСТЭТЫКА

НАЦЫЯНАЛЬНАГА АДРАДЖЭННЯ

нальны характар краю, дзе здаўна поруч з беларусамі жылі расейцы, палякі, літвіны, яўрэі, урэшце, іншыя нацыянальныя меншасці, імкнуліся да гарманізацыі іх эканамічных і культурных інтарэсаў. На думку А. Луцкевіча, аб’яднанне ўсіх народаў магчыма на аснове дэмакратыі і агульнага сацыяльна-эканамічнага прагрэсу: “Няхай кожны, — пісаў ён, — праце дзеля сваёй нацыянальнай культуры, няхай любіць усёй душою сваё роднае, няхай бароніць сваіх братоў, сваю мову ад здзеку і гібены. Але няхай памятае, што доля краю залежыць перш-наперш ад долі беднаты гаротнай, няхай памятае, што пакуль селянін цёмен і бедзен, датуць ніжкі поступ у нашай старонцы не можа развівацца: ён не знойдзе для сябе моцнага фундамента...” (“Наша ніва”, 1914, 25 крас.).

У гэтых словах ёсць ключ да разумення сутнасці беларускага сацыялізму, у прыватнасці, сацыял-культурнай стратэгіі і палітычнай тактыкі БСГ, пазней беларускіх сацыял-дэмакратаў і эсраў. Зразумела, тут не абышлося без уплыву еўрапейскіх тэорый сацыяльнага прагрэсу і “вандроўных ідэй” сацыялістычнай афарбоўкі, якія пранікалі ў Расію і Польшчу праз літаратуру, друк і універсітэты. Бо канец XIX — пачатак XX стагоддзяў — гэта час усеагульнага захалення рознымі пільнямі сацыялізму, яго прапаганды на масавым узроўні. Пра гэта нярэдка сведчыў А. Луцкевіч сваімі артыкуламі. “Кожны знае, — пісаў ён у 1912 годзе, — што ўсе станы вядуць заўсягды між сабой эканамічную вайну: селянін і рабочы дабіваюцца вялікай платы за сваю работу, карацейшага рабочага дня; фабрыкант і памешчык бачаць сваю карысць у тым, каб плату ўрэзаць, а лік гадзін працы павялічыць”. Годам раней А. Луцкевіч сказаў: “Вядомая рэч, кожны памешчык — ці паляк, ці рускі, усё роўна — мае інтарэсы зусім іншыя, чым інтарэсы мужыцкія. І пані розных нацый з гэтае прычыны скарэй згаворацца і пагадзяцца між сабой, чым з сялянамі”. А годам пазней у ар-

тыкуле “Край і народ” (1912) А. Луцкевіч, гаворачы аб супярэчнасцях паміж рознымі класамі і саслоўямі, адзначаў: “І ўсё ж такі для ўсіх іх карысна, калі агульнае эканамічнае жыццё будзе шпарка развівацца, а не стаяць на месцы, калі ўвесь край будзе багацець”. Урэшце рэшт, ён заўсёды спадзяваўся на духоўную моц культуры, а не на сілу кулака. Беларускі сацыялізм грунтаваўся на веры ў людскую салідарнасць, набываў аблічча гуманістычнага ідэалу: “Супольная грамадская праца дзеля супольнай карысці, — пісаў А. Луцкевіч у артыкуле “На новы год” (1913), — вось школа, каторая навучыць народ, як стварыць сабе лепшае жыццё, як вызваліцца ад бяды і збудаваць моцны эканамічны фундамент (...) Па гэтай дарозе павінны ісці мы, беларусы (...) Мы верым — гэтую веру разам з намі мае ўвесь свет, — што сусветнае жыццё год за годам прыбліжаецца да той мэты, дзе канец усім мукам, крывідам і здзеку чалавека над чалавекам”.

Тут сацыялізм наблізіўся да хрысціянства, ад якога, уласна кажучы, ён пачынаў свой радавод, спадзяваючыся вырашыць хрысціянскія ідэалы толькі чалавечымі намаганнямі і сродкамі. Атазізм сацыялістаў гуманістычнага кірунку, іх асветніцкі погляд на чыста функцыянальнае прызначэнне царквы звужалі іх прагнастычнае поле зроку, а чынам вярталі на

З гэтага часу А. Луцкевіч засяродзіўся на практычных аспектах беларускіх ідэалаў, хоць часам выступаў з палемічнымі артыкуламі (“Не запужаюць!”, “Фальшывыя прыцелі”, “Да дзяржаўнай еднасці”). Зрэдку выступаў ён у менскай незалежнай газеце “Беларусь” (1919–1920). Пра яго шматгранную палітычную і дыпламатычную дзейнасць цікава распавядаецца ў нарысе А. Сідарэвіча “Антон Луцкевіч”, на які мы ўжо спасыліся. З кастрычніка 1918 да лютага 1920 года А. Луцкевіч быў прэм’ер-міністрам і міністрам замежных спраў урада БНР. Пераканаўшыся, што Польшча не збіраецца прызнаць беларускую дзяржаўнасць, а дзяржаўя Антанты не схільныя прызнаць суверэннасць беларусаў, А. Луцкевіч пайшоў у адстаўку, каб пачаць новы, заходне-беларускі этап барацьбы за ідэалы “Нашай нівы”. Тады ж, у 1920 годзе, ён разам з сваімі віленскімі калегамі паспрабаваў адраджыць “Нашу ніву” (выйшла 6 нумароў). Там ён надрукаваў шэраг артыкулаў, у тым ліку “Палітычны разважанні”, дзе вызначыў стратэгію барацьбы за беларускую ідэю ў новых умовах. “Мы разумеем, — пісаў ён, — што Беларуская рэспубліка — ці то Народная, Дэмакратычная, ці Савецкая, — павінна быць беларускай па культуры, мове і духу, што, вядома, не выключае свабоднага развіцця культуры і мовы другіх нацыянальнасцяў Беларусі”.

У штотднёвіку “Гоман” А. Луцкевіч друкаваў цыкл сваіх літаратурна-навуковых нарысаў “Нашыя песняры”. З гэтага часу эстэтыка і літаратурная крытыка займае важнае месца ў яго творчасці.

Грамадскае служэнне Антона Луцкевіча пачыналася з палітыкі і творчасці арганізацыйна-культурніцкай. Беларуская Сацыялістычная Грамада (БСГ) і “Наша ніва” (у іх стварэнні яму належала важная роля) былі, па сутнасці, першай удачай спробай рэалізацыі беларускай ідэі ў сферы практычнай на шляху духоўна-творчай эвалюцыі беларускага грамадства. Натуральна, што ў часы “Нашай нівы” яму проста не хапала часу для літаратурнай крытыкі і філасофскай рэфлексіі, да якой ён быў схільны

(Янка Окліч). Ядвігін Ш., апанент Багдановіча, залічваў сябе да “ніжняй палаты” ў таварыстве Янкі Купалы, В. Ластоўскага, С. Палуяна, Язэпа Драздовіча, якія не падзялялі яго памылковых азнак. За публікацыю вершаў Багдановіча выказаліся Купала і Ластоўскі. Але “дэкадэнцы” сшытак вярнуўся з “верхняй палаты” з рэзалюцыяй А. Уласава: “У архіў”. Толькі пад перакладам Багдановіча “Двух песняў” Н. Светагора быў надліс А. Луцкевіча: “Можна друкаваць пад псеўданімам”. У карэктуры Ядвігін Ш. падпісаў гэты пераклад верша малавядомага расійскага паэта, псіхіятра Ю. Канібіха (1872–1939), псеўданімам Максім Крыніца.

М. Багдановіч адразу апратэставаў гэтае самавольства. А ў траўні таго ж 1909 года прыслаў новыя вершы. “Але вершы, — успамінае з іроніяй Ластоўскі, — былі зноў “дэкадэнцкія” і дзеля гэтага трапілі ў тую ж папку, дзе быў папярэдні сшыток з надлісам: “У архіў”. Там яны праляжалі да канца жніўня, калі іх выцягнуў на свет С. Палуян, стаў бараніць спярша перад Ядвігіным, а пасля перад “верхняй” палатай, з радой якой за друкаванне некаторых вершаў першы выказаўся Чыж, а пазней А. Луцкевіч (...) Пасля надрукавання “Край мой радзімы” (маецца на ўвазе верш “Краю мой родны! Як выкляты Богам...” — У.К.) і вершаў з цыклу “Вадзянік” у рэдакцыйным складзе, акрамя Ядвігіна, які ўпарта казаў: “А ўсё ж гэта вершы не для народа”, усе аднагалосна выражалі прызнанне пісьменніцкага таленту М. Багдановіча”.

Так, урэшце рэшт, з блаблаўлення А. Луцкевіча выйшлі ў свет ледзь не спісанья ў архіўныя цыклы вершаў М. Багдановіча “Лясун” (“Прывольная цёмная пушча...”, “Хрэсьбіны Лесуна”, “Пугач”) і “Вадзянік” (“Асенняя ночай”, “Вадзянік”, “Над возерам”), з якіх пачынаўся першы раздзел яго “Вянка” пад назвай “У зачарованым царстве”. Гэта было адкрыццё не толькі ў беларускай паэзіі: М. Багдановіч стварыў паэтычны аналаг музыкальным санатна-цыклічным формам, дзе ёсць свае экспазіцыі, распрацоўкі, варыяцыі, рэпрызы і фіналы. Багдановічавыя санаты лесу, возера, змяінага цара аналізуюцца ў

У ТАВАРЫСТВЕ “РАДЗІМА”

ВЕРНЫ СЯБАР ПАЗНАЕЦА Ё БЯДЗЕ

Амаль што восем гадоў мінула з таго трагічнага выбуху на Чарнобыльскай АЭС, але ягоны наступствы мы будзем адчуваць на сабе яшчэ доўгія і доўгія гады. У час разадзіночання, дзяльбы і разладу, калі заняпад у эканоміцы перакрэсліў усе межы уяўнага, не бачыцца магчымасці пераадолець вынікі аварыі сваімі ўласнымі намаганнямі. Кажуць, гора аб’ядноўвае. Было прыемна ўсвядоміць, як шмат у нас сяброў ва ўсім свеце, якія паспяшаліся на дапамогу нам і нашым дзеям у бядзе. Першымі забілі ў звон тыя, хто некалі жыў на гэтай зямлі, хто лепш ведае патрэбы і разумее складанасць абставін, у якіх мы жывём. Нашы суайчыннікі ў краінах свайго пражывання стваралі дабрачынныя арганізацыі, збіралі ахвяраванні, падзілі кантакты з рознымі дабрачыннымі дзяржаўнымі і грамадскімі ўстановамі. З самага пачатку “Толас Радзімы” сачыў за іх ахвярнай працай, шмат пісаў, выказаў падзяку.

На пачатку сакавіка ў таварыства “Радзіма” прыйшоў гуманітарны груз ад грамадскай асацыяцыі “Гумальт-парк” і сястрыства Свята-Васкрасенскай Рускай Праваслаўнай царквы, што ў Чыкага (ЗША). Каардынатар гэтай дабрачыннай праграмы — Джун Мека. Першы груз на 16 тысяч амерыканскіх долараў яна даслала яшчэ ў жніўні 1991 года. Мінувалі летам, калі Джун прыехала прыняць удзел у Першым з’ездзе беларусаў свету, яна прывезла два чэкі на 5 тысяч долараў (адзін асабіста ад яе). Грошы былі перададзены ў Беларускі дзіцячы фонд з умовай, што будучы выкарыстаны на патрэбу дзіцячага анкалагічнага аддзялення ў Баранулях. Тады адбылося і асабістае знаёмства са шпіталем, вызначаны першачарговыя патрэбы, прапанавана супрацоўніцтва. Вярнуўшыся ў Амерыку, Джун Мека зноў узялася за вялікую працу па збору ахвяраванняў. І вось першая іх частка на 30 тысяч долараў з агульнай сумы 90 тысяч дастаўлена ў Мінск. Гэта вельмі неабходна для штодзённага карыстання прыбораў для ўнутрывеннага пералівання крыві: іголки-“бабачкі”, дзіцячыя мікракропельніцы, ўнутрывенныя канюлі. Адрэзу па прыбыцці ў таварыстве

“Радзіма” адбылася перадача грузу загадчыку дзіцячага аддзялення НДІ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі Р.С.Ісмаілу-задэ. У дарозе ўжо і другая частка грузу — кардыяманітор і дэфібрылятар для дзіцячай рэанімацыі. “Гэта вельмі неабходныя для нас рэчы і добры падарунак для аддзялення, якое ў хуткім часе будзе адзначаць пяцігоддзе свайго існавання”, — сказаў спадар Ісмаіл-задэ. Ён таксама падкрэсліў, што такое непасрэднае размеркаванне дапамогі па папярэдніх заяўках — найбольш эфектыўны і перспектывны шлях супрацоўніцтва.

Добрачыннасць на Беларусі — справа складаная. Шмат было недарэчнасцей, страт, а ў тым, што гублялі мы сяброў і супрацоўнікаў, вінаваты часцей за ўсё былі самі. Тут можна прыгадаць нядробасумленнае размеркаванне, разбазарванне і перепродаж гуманітарнай дапамогі, непрыстойныя ўчынкі некаторых нашых арганізатараў адпачынку дзяцей за мяжой, нельга не ўлічваць і тыя штучныя бюракратычныя перашкоды ад пастановы Савета Міністраў Беларусі аб растаможванні грузаў, якія выпіліся ў шматпакутнае вандраванне па кабінетах і інстанцыях. З намі засталіся менавіта тыя, хто меў магчымасць пераканацца, што іх лекі, абсталяванне або іншыя рэчы трапляюць туды, дзе патрэба ў іх найважнейшая, а людзі, з якімі працуюць, добрасумленныя і адданыя справе. Праз перашкоды, памылкі, адбор надзейных партнёраў ствараюцца новыя ўмовы для супрацоўніцтва, якія, магчыма, зробіць дапамогу больш якаснай і эфектыўнай. Гэта вельмі важна. Сёння стан здароўя людзей, асабліва дзяцей, значна пагоршыўся. Па колькасці захворванняў мы набліжаемся да таго піку, які і прагназаваліся на гэты час пасля аварыі на ЧАЭС. Нацыя хварэе, хварэе ва ўсіх адносінах. Зрабіць усё, каб страты былі найменшымі, — справа першачарговая, і мы ўдзячныя ўсім, каму баліць наша бядка, за ўдзел і дапамогу.

Т. СЯРГЕЕВА.

НА ЗДЫМКУ: у час перадачы гуманітарнай дапамогі.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ВОДГУЛЛЕ

СУСТРЭЧА НА ЧУЖЫНЕ

(Міхась ЗАБЭЙДА-СУМІЦКІ НА ЭМІГРАЦЫІ)

Прачытаўшы змястоўны матэрыял пра Забэйду-Суміцкага, я падумаў, што яшчэ адзін эпізод з яго жыцця можа хоць крыху дабавіць да яго біяграфіі каларыту, характарыстываючага істоту гэтага незвычайнага чалавека.

Гэта была наша першая сустрэча. Залічаны савецкай уладай тагачаснай Беларусі да “неблаганадежных”, Міхась Забэйда-Суміцкі жыў тады на эміграцыі ў Варшаве. Працаваў у Польскім радыё, выступаў з канцэртамі ў сталіцы, а таксама часта на гастролях у Лодзі, Кракаве, Любліне і іншых цэнтрах.

У гэтым жа часе (1936—1938) я, закончыўшы ўніверсітэт у Познані, працаваў на Горным Шлёнску ў Катавіцах. Ужо тады я супрацоўнічаў з часопісам “Повстанец” і газетай “Польска Заходня”. Аднойчы мае сяброўкі з Сасноўца (паўгадзіны язды ад Катавіц) запрасілі мяне на канцэрт варшаўскіх артыстаў з нагоды якогась расейскага свята. У гэ-

тым 150-тысячным горадзе жыло нямала ўкраінцаў і расейцаў. Мы, беларусы, з многімі з іх сябравалі як з землякамі. Вядома — на эміграцыі.

Па горадзе былі расклеены афішы, з якіх пазіралі на нас прыгожыя маладыя твары салістаў — расейскай спявачкі Каменскай і Міхася Забэйды-Суміцкага.

Добра асветленая зала была бітком набіта аматарамі музыкі і спеваў. Сталічныя артысты ўсюды выклікаюць зацікаўленасць. Нарэшце прагучаў трэці званок, людзі ўселися, паднялася заслона. Воплескі, уступнае слова канферансье, і пачаўся канцэрт. Як звычайна ў такіх выпадках, былі прамовы, дэкламацыі, музычныя нумары якогась ансамбля. Нарэшце на сцэну выйшла саплла і густоўна апрагнутая маладая жанчына — Каменская.

Таленавітая спявачка адразу зачаравала публіку сваім цёплым, аксамітным голасам. Яе лірычнае кантральта ў спалу-

чэнні з натуральным глыбокім пачуццём заваражыла нас. З усіх твараў, як ветрам, змяло абьякавацца. Вочы гарэлі агнём захаплення, шчырага энтузіязму. Кожная песня суправаджалася незмаўкаючымі апладысмантамі і крыкамі “брава!”... Яе голас і манера спеву нагадвалі несмяротную Плявіцкую і Паніну (з грампласцінак), незабыўных расейскіх спявачак мінулай эпохі.

Каменскую засыпалі букетамі і вязанкамі кветак. Але нас чакаў яшчэ адзін, сапраўды рэдкі сюрпрыз. Лёгкім крокам у беласнежнай кашулі і фракку на сцэну выйшаў малады, прыстойны артыст.

“Забэйда-Суміцкі”, — прашалясцела па залі. Перачкаўшы, пакуль змоўкнуць апладысменты, спявак звярнуўся да публікі з прапановай, што ён выканае некалькі рэгіянальных беларускіх песень на роднай мове.

[Заканчэнне на 7-й стар.].

АБ ЗАГАДЦЫ ДУШЫ, АБО ЗАЧАРАВАНАЕ КОЛА ВАКОЛ “НЕВЯДОМАГА ДОМА”

[Заканчэнне. Працяг на 3-й стар.].

святочных (нерабочых) дзён Беларусі”. Матэрыялы былі аддадзены на візаванне (на іх стаіць тры візы), а потым спісаны ў справу 10.03.93. Чаму? Сёння ніхто ўжо дакладна не памятае або не хоча памятаць. Не той ужо час. Адзін нюанс: у маленькай цыдулцы (прымацаванай да справы) сакратаркі старшынні Камісіі Вярхоўнага Савета па заканадаўству і правапарадку пазначана, што матэрыял спісаны “как не подержанный комиссией”.

Напярэдадні Першага з’езда беларусаў свету ЗБС “Бацькаўшчына” зноў дасылае ліст на імя сп. С. Шушкевіча з просьбай “паспрыяць у прыняцці станоўчага рашэння па ўстанавленню мемарыяльнай дошкі”. На ім візы “для прапановы” спадарам Н. Гілевічу і У. Леўчыку. І калі сп. Гілевіч падтрымаў прапанову: “Пагаджаюся з кіраўніцтвам “Бацькаўшчыны”, што гэта будзе дарэчы зрабіць цяпер — у рамках праграмы Першага з’езда беларусаў свету”, адказ старшынні Камісіі Вярхоўнага Савета па дзяржаўнаму будаўніцтву быў наступны: “...1. З улікам спрэчных думак, якія існуюць па гэтым пытанню, Камісія лічыць мэтазгодным падтрымаць прапанову Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь”.

2. Камісія таксама адзначае, што згодна пункту I Пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь “Аб парадку ўстаноўкі мемарыяльных дошак і іншых памятных знакаў” ад 16 верасня 1981 года № 305 устаноўка мемарыяльных дошак і іншых памятных знакаў пры ўвекавечванні імянаў выдатных дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, герояў вайны і працы, дзеячаў навукі, культуры і мастацтва праводзіцца на аснове рашэнняў Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь”.

Вось і вярнуліся мы туды, адкуль пачалі зачараванае кола. Здаецца, “два цвікі” абшліся б дзяржаўнае значна танней, чым уся гэтая цягамотная пераліска, падрыхтоўка і абмеркаванне шматлікіх папер. Дзяржаўныя структуры зноў ухіляюцца ад абавязку спрыяць замацаванню ў свядомасці грамадства вызначальных падзей нашай гісторыі. Відавочнае ігнараванне думкі грамадскіх аб’яднанняў, народных дэпутатаў, дзеячаў культуры і літаратуры, проста беларусаў, а зварот у дзельніцаў Першага з’езда да Вярхоўнага Савета “Аб устаноўленні мемарыяльнай дошкі...” і наогул нідзе не згадваецца. Затое да справы падмацавана копія артыкула А. Сцепаненкі, “Ностальгія по кайзеру”. Як не выкінеш слова з песні, так і не выкрасліш падзеі з гісторыі дзяржавы. Хто ведае, магчыма, калі б не была абвешчана БНР, можа ніколі не была б утворана і БССР, а мы так і засталіся б Паўночна-Заходняй ускраінай Расіі, прывід якой зноў маячыць над краінай.

Як доўга наша душа яшчэ будзе блукаць чужымі сцэжкамі? Ну а тыя, хто стаіць за сваю суверэнную дзяржаву, група народных дэпутатаў і дзеячаў культуры, і сакавіка накіравалі чарговы ліст у гарвыканком. Які чакаць адказ? Дарэчы, большасць, з кім давялося размаўляць, выказваюцца па данай справе станоўча, нават падтрымліваюць яе, а вось узяць на сябе адказнасць прыняцці рашэнне пакуль што няма каму. Такое уражанне, што пачуццё адказнасці наогул адсутнічае ў грамадстве. Няма адказнасці ў народа перад гісторыяй, ва ўрадзе — перад народам, у бацькоў — перад дзецьмі і ў дзяцей — перад бацькамі.

Таіса БАНДАРЭНКА.

“Выказваем пажаданне і шчырае спадзяванне, што гэтая справа — відавочная дзеля карэннага дзяржаўнага інтарэса Беларусі, гістарычнае памяці, нацыянальнае годнасці беларускага народа — будзе неадкладна і станоўча вырашана яшчэ да закрыцця з’езда. Прынята аднагалосна 8.07.93 г., г.Мінск.”

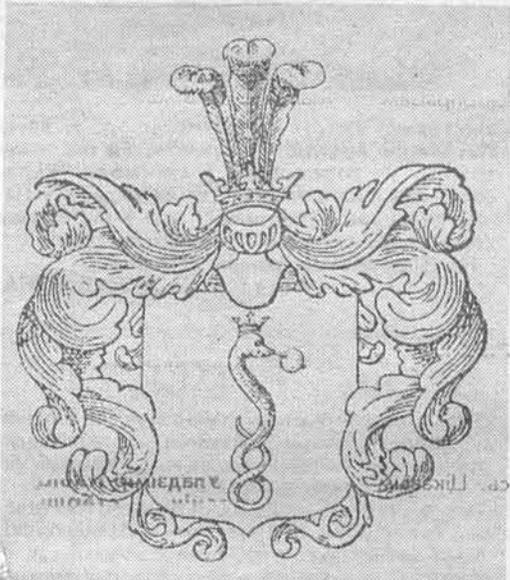
(Са Звароту ўдзельнікаў Першага з’езда беларусаў свету да Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь “Аб устаноўленні мемарыяльнай дошкі на будынку, дзе была абвешчана Беларуска-Літоўская Народная Рэспубліка”).

ПРАЕКТ СВАЁЙ ПАТРЫЯРХІІ

4 лістапада Я. Руцкі сустрэўся з альбоўскімі езуітамі і, нарэшце, 5 лістапада з прыкрымі пачуццямі на душы пакінуў Альбоў. Па дарозе ў Новагародак яго дагнала яшчэ адна сумная вестка: 14 лістапада памёр князь А. Заслаўскі — памочнік мітрапаліта і шчыры прыхільнік вуніі. Гэта быў змрочны знак лёсу. Я. Руцкі выразаў у думках: задума аб’яднаць вуніятаў з праваслаўнымі і ўтварыць вялікакняскую патрыярхію — канчаткова правалілася.

Мітрапаліт пакутліва перабіраў у памяці ўсе свае крокі, шукаў памылкі, але не знаходзіў іх. Няўдача, якой Я. Руцкі менш за ўсё чакаў, сталася прычынай яго глыбокай асабістай драмы. Пры кожным успаміне яна прыносіла яму нясцерпны боль і, трэба думаць, у многім абумоўлівала ягоныя паводзіны ў астатнія гады жыцця.

Былі, аднак, і аб’ектыўныя прычыны, што перашкодзілі хаўрусу вуніятаў з праваслаўнымі і асабліва наступнаму кроку пасля яго — утварэнню патрыярхіі.

Найперш, бунамаштабны праект Я. Руцкага мог быць рэалізаваны толькі ва ўмовах эканамічнага і палітычнага ўздыму дзяржавы. У 20-х гадах XVII стагоддзя наша краіна з прычыны няспынных войнаў з Маскоўскай і Швецыяй, наадварот, уступіла ў фазу глыбокага крызісу, што ў другой палове стагоддзя прывяло да страты амаль трэці насельніцтва, велізарных тэрыторый і заняпаду гаспадаркі. У такіх неспрыяльных умовах чакаць актыўнай пазіцыі ўрадоўца Вялікага Княства, а таксама шырокай падтрымкі шляхецкіх колаў было цалкам безнадзейнай справай.

Нельга не звязаць і на тое, што пры канцы 20-х гадоў пачалі выяўляцца адмоўныя бакі канфедэратыўнага паяднання Княства з Каронаю: арганізм літвінскай дзяржавы тачыў чарвяк паланізацыі; манарх, імкнучыся да абсалютызавання сваёй улады на гронце польскасці, аб’ектыўна не быў зацікаўлены ва ўсебаковым умацаванні Княства, ідэя вялікакняскай патрыярхіі не выклікала ягоных сімпатый, бо гэта адразу б узяло прэстыж Вялікага Княства сярод краін Еўропы, чаго не хацелася ні манарху з яго прапольскай арыентацыяй, ні тым больш польскім магнатам, якія ўсе стагоддзі імкнуліся скарыць літвіноў.

Я. Руцкі, магчыма, адчуваў, але не да канца ўсведамляў той факт, што ўтварэнне вялікакняскай патрыярхіі супярэчыць глыбінным інтарэсам не толькі Масквы, але і прызнаных цэнтраў Хрысціянства — Канстанцінопаля і Рыма, якія выяўлялі сваё зацікаўленне ягоным праектам настолькі, наколькі гэта адпавядала іх зацікаўленню. Інтэрэсы літвінскай нацыі, натуральна, стаялі ў іх палітыцы на дзесятым месцы. Таму надзея Я. Руцкага на дапамогу і спрыянне з боку найвышэйшых іерархаў Хрысціянскага Свету была ад пачатку ілюзорнай. Больш за тое, ёсць падставы гаварыць пра супрацьдзеянне Канстанцінопаля, Масквы і Рыма рэалізацыі ідэяў беларускіх вуніятаў. Пазіцыя і ўчынкі польскага каталіцкага кліру і вялікакняскага праваслаўнага духавенства сведчаць, што за іх спінамі стаялі трэцяя сіла, досыць добра спрактыкаваная ў гульні такога памеру.

Урэшце, найадукаванейшы чалавек свайго часу, тонкі тактык і дыпламат, Я. Руцкі апынуўся па сутнасці ў ізаляцыі: аддалены гістарычны перспектывы і велічнае значэнне яго праекта для кансалідацыі беларускага народа ўсвядомілі толькі лічаныя асобы.

Такім чынам, на мітрапалітавым шляху паўстала куды больш розных нечаканасцяў і падвоўных камяней, чымся яму ўяўлялася на пачатку. Жыццё і абставіны аказаліся мацнейшымі за яго; ён мусіў адступіць, прызнаць сваё паражэнне. Відаць, яго вялікасцю лёсам Я. Руцкаму было наканавана перажыць крушэнне сваёй, магчыма, найгалоўнейшай задумы жыцця. А можа, гэта была плата за непамерную самаўпэўненасць.

Памятаючы пра тое, што Клію, апынкуна гісторыі, не надта шануе ўмоўны лад, не станем разважаць пра магчымыя вынікі ўтварэння вялікакняскай патрыярхіі. Але існаванне яе праекта — факт гісторыі, прычым досыць красамоўны. Ён сімвал заўсёднага імкнення нашага народа да духоўнай свабоды, пацверджанне нястомных інтэлектуальных пошукаў і духоўных парываў яго найлепшых сыноў, урэшце, знак вялікага, але, здаецца, так і не рэалізаванага дасюль патэнцыялу Хрыстовай Царквы на Беларусі.

Паяднанне не адбылося. Надыходзілі доўгія гады і дзесяцігоддзі ўзаемных абвінавачванняў, прэтэнзій і незадаволенасці. Паклаўшыся на Божую волю, Я. Руцкі працягваў кіраваць Вуніяцкай Царквою. Як і здагадаўся мітрапаліт, на Канвакацыйным Соіме 1632 года, скліканым па смерці вялікага князя Жыгімонта Вазы, праваслаўныя імкнуліся ўзяць рэванш, распачалі змаганне за свае правы. У Варшаву яны прывезлі тэрмінова надрукаваны твор “Сінопсіс” (Вільня, 1632), у якім змяшчаліся розныя прывілеі вялікіх князёў, канстытуцыі, універсалы, дакрэты, пастановы патрыярхаў і Царкоўных Сабораў, нададзеныя Беларускай Праваслаўнай Царкве ад 946 да 1632 гадоў. З дапамогай кодэкса гэтых дакументаў праваслаўныя даказвалі гістарычнае права на сваіх мітрапалітаў. Яны, у прыватнасці, спасылаліся на Прывілей 1386 года Ягайлы, Прывілей 1501 года князя Аляксандра, а таксама Прывілеі 1511, 1514, 1550, 1557, 1567 і 1569 гадоў.

Змест распаўсюджанага на Соіме “Сінопсіса...” зрабіў вялікае ўражанне на дэпутатаў, урадоўцаў і новага кандыдата на вялікакняскі пасада Уладзіслава. Пад уплывам гэтай кнігі і палымных выступав прааслаўных дзеячаў была ўтвораная Соймвая камісія для падрыхтоўкі праекта новай канстытуцыі, якая б стварыла заканадаўчы падмурак дзейнасці Праваслаўнай Царквы ў Вялікім Княстве. У склад камісіі увайшлі віленскі ваявода Леў Сапега, гетман Станіслаў Канцэпольскі, епіскап Якуб Задзік і шэсць прадстаўнікоў шляхты. Гэтую камісію, як найбольш адказную, пажадаў узначаліць Уладзіслаў.

На працягу Канвакацыйнага і Элекцыйнага Соймаў 1632 года адбылося 5 бурных паседжанняў азначанай камісіі. Дыскусіі паміж вуніятамі і праваслаўнымі ледзьве не вылігілі ў сапраўдную бойку. Мусіць, толькі прысутнасць урадоўцаў і Уладзіслава стрымала іх.

Мітрапаліт Я. Руцкі ўжо на першым паседжанні выступаў з вялікай прамовай, у якой пералічыў шматлікія парушэнні вялікакняскіх законаў з боку праваслаўных, злчынствы, учыненыя імі, а таксама крыўды і абразы, нанесеныя Вуніяцкай Царкве ды яе духоўным аідам. Ён, у прыватнасці, прыгадаў забойствы Кунцэвіча і Грэковіча, замах на жыццё І. Пацея, здзек казакаў з чатырох вуніяцкіх манахаў ды іншыя. Вядома, праваслаўныя ўсяляк апраўдваўліся, а іх выступоўцы — Л. Дрэвінскі і Я. Бабырковіч у сваю чаргу падалі 23 абвінавачванні вуніятам.

Урэшце, праваслаўныя дамагаліся свайго. Пацверджанне сваіх старадаўніх правоў і прывілеяў яны паставілі як галоўную ўмову ўдзелу ў галасаванні за кандыдатуру Уладзіслава на вялікае княжанне. І прэтэндэнт мусіў зрабіць ім крок насустрач, тым болей, што патрабаванні праваслаўных сапраўды былі справядлівыя. 1 лістапада 1632 года Уладзіслаў замацаваў сваім подпісам і пячаткай “Артыкулы для супакоення праваслаўных” і загадаў неадкладна ўнесці іх у актавія кнігі Варшаўскага магистрата.

“Артыкулы...” гарантавалі праваслаўным вольнае адпраўленне набажэнства, царкоўна-адміністрацыйную незалежнасць ад Вуніяцкай Царквы, дазвалялі будаваць новыя бажніцы, школы, друкарні і г.д. Паводле “Артыкулаў...” праваслаўныя атрымлівалі права абірацца ў магистрат, чаго яны доўгі час былі пазбаўлены; за імі замацоўваліся манастыры і бажніцы, на якія вуніяты забараняліся прэтэндаваць. Абодвум бакам загадвалася “жыць у міры і спакоі, спыніць ўзаемныя пагрозы, не пісаць і не друкаваць кніг з ўзаемнымі абразамі...”

Я. Руцкі выступаў з пратэстам, накіраваў ліст Папу Рымскаму. Але не асабліва разлічваючы на дапамогу збоку, ён сам разгарнуў актыўную дзейнасць па абароне маемасці Вуніяцкай Царквы, манастыроў і бажніцаў, на якія заявілі свае правы праваслаўныя. У 1633 годзе ён змагаецца за вяртанне Кіеўскай Сафіі, сілай захопленая П. Магілам і яго манахамі, палемізуе з магілеўскім, варшанскім і амсціслаўскім епіскапам С. Косавым, які заклікаў вернікаў Вялікага Княства Літоўскага не падпарадкоўвацца вуніяцкім пастырам. 14 сакавіка 1635 года Я. Руцкі ўсё ж дамогся ад Уладзіслава прывілея, паводле якога за вуніятамі на ўсе часы замацоўваліся шматлікія манастыры і бажніцы.

Да апошніх дзён мітрапаліт верыў, што здолее кардынальна змяніць сітуацыю на карысць Вуніяцкай Царквы. Урэшце, справа, якой ён прысвяціў жыццё, сапраўды перамагла: пасля перамяшчэння ў сярэдзіне XVII стагоддзя цэнтра Праваслаўя ў Кіеў Вуніяцкая Царква на доўгі час стала панавальнай на нашых землях.

Іван САВЕРЧАНКА.

НА ЗДЫМКУ: герб Я. РУЦКАГА.

ВЕЧАР ПАМЯЦІ

Уладзіслава ГАЛУБКА

Вечар памяці беларускага пісьменніка, рэжысёра, акцёра, мастака, народнага артыста Беларусі Уладзіслава Галубка прайшоў у Цэнтральным Доме афіцэраў Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь.

Перад яго ўдзельнікамі выступілі вядомыя творчыя калектывы нашай рэспублікі, а таксама госці з Расіі і Украіны.

НА ЗДЫМКАХ: на сцэне — ансамбль “Сябры”; выступае фальклорны ансамбль “Бяседа”.

Фота Аляксандра ТАЛОЧКІ.

СУСТРЭЧА НА ЧУЖЫНЕ

(Міхась ЗАБЭЙДА-СУМЦКІ
НА ЭМІГРАЦЫІ)

[Заканчэнне.
Пачатак на 5-й стар.]

— Просім, просім! — загула зала. І палілася наша сумная народная песня “Ой, ляцелі гусі”... Публіка замерла. Бязмежная туга і смутак беспарэветнай вясковай долі плылі, плылі па залі, паланілі душы, неслі ў бязмежную далеч... У многіх мімавольна пацяклі слёзы. Цудоўны тэнар артыста, глыбіня пачуцця і невымоўнай тугі настолькі зачаравалі прысутных, што — скончылася песня, а ў залі панавала мёртвая цішыня. Толькі праз мінуў узарвалася бура воплескаў і воклічаў, крыкаў “брава” і “біс”. Доўга прыйшлося чакаць акампаніятару і спеваку, пакуль можна было прадоўжыць канцэрт.

Пясніўшы слухачам, што ўсе яго песні — народныя, створаныя прыгоннымі беларускімі сялянамі, Забэйда-Сумцкі выканаў з асаблівым пачуццём і пад’ёмам “Малады дубочак”, “Вярба” і яшчэ некалькі песень, заканчваючы на “біс” — “Лявоніхай”.

Канцэрт закончыўся бурнай і доўгай, незмаўкачай аваяцыяй. Незлічоныя букеты не

мясціліся ў аб’ём маэстра.

— Калі ж вы зноў нас адведзеце? — спытаў я, прабіўшыся ў касцюмерную.

— І тут ёсць беларусь! — адказаў пытаннем на пытанне артыста.

— Дзе ж нас ня бывае?.. — са смуткам адказаў я.

— Так... горкая доля паняволеннага народу...

— Прабачце, але ці магу я спытаць: чаму вы — высокакваліфікаваны таленавіты спявак — не пераезджаеце ў Менск?.. Думаю, што там вас прынялі б з вялікай радасцю.

Міхась хвіліну памаўчаў, а тады з выразным смуткам сказаў:

— Я ўпэўнены, што народ мяне прыняў бы, як роднага. Я ж з крыві і касці яго — неадрыўная частка гэтага народу. Але...

там камандуюць не беларусы, а мураўёвы ды кагановічы, якія пагарджаюць беларускай культурай і гісторыяй, топчуць народную мову... І для начальства я там непажаданы госць.

Падыйшла машына, і мы развіталіся. Надоўга, аж да 1943 года, калі спаткаліся ў Менску. Але гэта ўжо іншая гісторыя.

Аляксей АНІШЧЫК.
Вільня.

Заканчэнне.
Пачатак у № 9 — 11.

ЛІСТКІ З КАЛЕНДАРА

1994 1994

РОДНЫ
КРАЙ

17 сакавіка, чацвер

"ГОМАН"
КЛІКАЎ

ДА ЗМАГАННЯ

У 1884 годзе ў Пецярбургу выйшла два нумары падпольнага гектаграфічнага часопіса "Гоман", органа беларускай фракцыі арганізацыі "Народная воля". На яго старонках з рэвалюцыйна-дэмакратычных пазіцый гаварылася пра існаванне беларускай нацыі і гучала патрабаванне яе федэратыўнай самастойнасці пасля знішчэння царызму.

"Мы -- беларусы і павінны змагацца за мясцовыя інтарэсы беларускага народа і федэратыўную аўтаномію краіны, -- чытаем у першым нумары "Гомана". -- Мы -- рэвалюцыянеры, таму што, падзяляючы праграму барацьбы "Народнай

волі", лічым неабходным узяць удзел у гэтай барацьбе; мы -- сацыялісты, бо нашай галоўнай мэтай з'яўляецца эканамічнае паляпшэнне краіны на пачатках навуковага сацыялізму". Выдаўцы часопіса лічылі, што ў сваёй дзейнасці нельга абмяжоўвацца вывучэннем роднага краю і культурнай работаю на яго карысць, бо пры існуючым ладзе гэта не дасць ніякіх практычных вынікаў. Патрэбна палітычнае змаганне.

Выдаўцы "Гомана" -- група студэнтаў з Беларусі на чале з А.Марчанкам і Х.Ратнерам -- пісалі, што беларускі народ можа адчуваць недавер да сваіх сілаў, але адсутнасць у ягоных масах нацыянальнага руху -- яшчэ не сведчанне яго нібыта адвечнай дрэмлатнай пасіўнасці. Часопіс нагадваў пра барацьбу беларускіх царкоўных брацтваў з акаталічваннем, пра магутныя сялянскія бунты супраць прыгону і нацыянальна-вызваленчыя паўстанні за часамі Мікалая I і Аляксандра II.

Заклікаючы народ да барацьбы за сацыяльныя і нацыянальныя ідэалы, гоманаўцы называлі "адным з гарацых заснавальнікаў" сваёй фракцыі Ігната Грынявіцкага, які 1 сакавіка 1881 года, выконваючы прысуд "Народнай волі", забіў імператара Аляксандра II, перажывіўшы яго ўсяго на некалькі гадзін.

Гісторыя засведчыла: любыя спробы змяніць свет да лепшага праз сілу -- асуджаныя на няўдачу, што аплачваецца нязмернымі чалавечымі пакутамі. Ігнат Грынявіцкі і ягоныя палітычны-нарадавольцы былі ахвярамі аблуднага вучэння. Яны трагічна памыліліся, але яны вартыя нашай памяці. Памяці, якая перасцерагае.

Уладзімір АРЛОЎ.

Лаўрэнцій Арэшка з Рэчыцы хутка адзначыць сваё 70-годдзе. Ён інвалід II групы, але аптымізм і сіл у яго хапае. Ужо многа гадоў захапляецца ён лепкай з гліны. І сёння ў яго майстэрні многа работ. Як правіла, гэта ляпныя партрэты сяброў, а таксама вядомых на Гомельшчыне людзей. Творы Лаўрэнція Рыгоравіча экспанаваліся на абласных і раённых

выставах, удастоены ўзнагарод. А яшчэ Лаўрэнцій Арэшка -- скрыпач. Ён паспявае трапіць на рэпетыцыю ў ансамбль "Верасень" Рэчыцкага таварыства інвалідаў і ў Палац культуры "Нафтавік", дзе ў народным хоры выконвае яшчэ і ўласныя частушкі.

НА ЗДЫМКУ: Лаўрэнцій АРЭШКА.
Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛНА.

"КАЛОСЬСЕ"... БЫЛО? ЁСЦЬ!

Як вядома, у 1935--1939 гадах у Вільні выходзіў часопіс пад такой назвай, на старонках якога друкаваліся самыя розныя аўтары з былой Заходняй Беларусі. Але, безумоўна, твар выдання вызначаў і ксёндз Адам Станкевіч. Першы нумар часопіса "Калосьсе" з'явіўся напрыканцы мінулага года ў Паставах. Таварыства Вольных літаратараў, якое стала яго заснавальнікам, у невялікім звароце "Ад рэдакцыі" гаворыць, што не імкнецца "ў чым-небудзь канкрэтна наследаваць старому "Калосьсё", але абяцае друкаваць творы "не паводле пры-

чыпу "моцная рэч -- слабая рэч"... Важней стварыць прастору для новых мастацкіх адкрыццяў, для "непануючых пльняў". І наш суб'ектыўна тут толькі на карысць".

Сярод аўтараў нумара С.Адамовіч, Ю.Пацупа, А.Касцень, Ю.Гумянюк, С.Шыдлоўскі, А.Майсяёнак, А.Чэмер, А.Іверс і інш. Выданне фінансавана часткова калектывам пастаўскага заводу "Беліт", часткова Беларускай сацыял-дэмакратычнай Грамадой. Нумар падрыхтаваны на грамадскіх пачатках і выйшаў накладам 500 паасобнікаў.

СПОРТ

ДВАЦЦАЦЬ ПЯТЫ,
ЮБІЛЕЙНЫ

Першы турнір па вольнай барацьбе на прызы Аляксандра Мядзведзя прайшоў у 1970 годзе. Гэта было яшчэ тады, калі сам праслаўлены беларускі спартсмен выступаў амаль на ўсіх буйных спаборніцтвах. Праз два гады, ў семдзсят другім, ён трэці раз запар стаў алімпійскім чэмпіёнам.

І вось, аддаючы павагу вялікаму спартсмену, Міжнародная федэрацыя барацьбы (ФІЛА) прыняла рашэнне зрабіць турніры традыцыйнымі, аднесшы іх спачатку да катэгорыі "А" -- высокай, а цяпер і да самай высокай -- "Гран пры".

Ці не таму на сёлетніх юбілейных спаборніцтвах, што прайшлі ў мінскім Палацы спорту, мы ўбачылі сярод удзельнікаў ня мала самых тытулаваных барцоў з ЗША і Турцыі, Германіі і Польшчы... з усіх краін СНД.

А вось зборнай Беларусі не шанцавала. У трох камандах, якія прымалі ўдзел у сёлетнім турніры, было больш другіх нумароў.

З-за хваробы не выступалі Сяргей Смаль, Вугар Аруджаў, сын Аляксандра Мядзведзя Аляксей, яшчэ некалькі спартсменаў адчувалі сябе не зусім добра ўжо ў час спаборніцтваў. Таму спадзявацца на поспех (летась беларусы заваявалі на турніры ажно пяць вышэйшых узнагарод!) нашых спартсменаў не прыходзілася. Праўда, адно першае месца ўсё ж у нас:

Аляксандр Саўко з Гродна ў фінале адолеў украінца Ігара Краўца. Цёпла успрымалі мінскія аматары спорту і перамогу Аравата Сабеева з Германіі, які раней жывіў і выступаў у Беларусі.

Так ужо атрымалася, што пераможцамі турніру аказаліся спартсмены з іншых краін: украінцы, грузін, амерыканец... Што, вядома, прынесла вялікую радасць гасцям спаборніцтваў.

Прызны ўручаў, таксама па традыцыі, сам Аляксандр Мядзведзь. Уручаў і... атрымліваў, бо сёлета ў спаборніцтваў было ня мала спонсараў. Яны далі грошы на арганізацыю турніру, выдзелілі падарункі, прызы, якія ўручалі і ўдзельнікам, і самому

А. Мядзведзю. Напрыклад, у гонар юбілейных спаборніцтваў Аляксандр Васільевіч атрымаў у падарунак аўтамабіль "Пежо".

Турнір выклікаў вялікую цікавасць. Палац нават у дні папярэдніх сустрэч запаўняўся аматарамі спорту. А прадстаўнік ФІЛА Васіліус Пагоніс коратка адгукнуўся аб спаборніцтвах так: "Гэта было цудоўнае відовішча. Турнір у Мінску адносіцца да самых значных, якія былі ў маеі практыцы".

НА ЗДЫМКУ: падарунак аўтамабіль "Пежо" -- прыемны сюрпрыз для Аляксандра МЯДЗВЕДЗЯ.

Фота Мікалая АХРАМЕНКІ.

КАРОТКІЯ ПАВЕДАМЛЕННІ

КАЛІ МУЖЧЫНЫ РАЗЗЛУЮЦА, ТО...

... яны перамагаюць, выходзяць з самых безнадзейных сітуацый. Прайгрыш зборнай Беларусі па гандболу ў чэмпіянаце Еўропы камандзе Аўстрыі ў першым матчы з розніцай у адзінаццаць мячоў, на думку многіх, не даваў нашым спартсменам, здавалася б, ніякіх шансаў адыграцца ў паўторным. А гэта значыць -- бывай фінал, які пройдзе ў Партугаліі летам.

Але дома беларусы змаглі адыграцца. Ды яшчэ як! Лік у паўторнай гульні быў 28:15 на іх карысць. Ёсць фінал і вялікія шансы на ўдзел нашай каманды без папярэдніх гульняў трапіць і ў фінал чэмпіянату свету.

НЕПРАДКАЗАЛЬНАЯ
ПАРАМЫГІНА

Адразу некалькі важных і прыемных падзей адбылося ў жыцці сярэбранага прызёра апошніх Алімпійскіх гульняў Святланы Парамыгінай. Спачатку беларуская біятлістка пасля вяртання з Нарвегіі атрымала ў падарунак новы аўтамабіль "Рэно-кпіо". Пасля выйшла замуж. І, адмовіўшыся ад мядовага месца, адразу адправілася ў Канаду на чарговы этап розыгрышу Кубка свету.

Тут яна выдатна перамагае на дыстанцыях 7,5 і 15 кіламетраў. Цяпер наша спартсменка ўпэўнена лізіруе ў розыгрышы Кубка свету.

РАЗГУЛЯЛАСЯ
САМАЛЮБСТВА?..

Шматразовы чэмпіён свету ў бегу па каньках Ігар Жалязоўскі ўжо не раз заяўляў, што пакідае вялікі спорт. Так было, напрыклад, пасля Лілехамера. Але кожны раз пераглядае сваё рашэнне.

Вось і нядаўна наш зямляк бліскуча выйграў забег на "тысячаметроўцы" ў Германіі на міжнародным турніры "Залатыя канькі". Гэта яго каронная дыстанцыя. Прайгрыш на Алімпіядзе -- другое месца -- падахвоціў Жалязоўскага. І самалюбства не дазволіла яму пайсці са спорту пераможаным.

НЕ ГУСТА

Адкрылі сезон беларускія лёгкаатлеты. На чэмпіянаце свету ў закрытых памяшканнях у Парыжы наша спартсменка Наталля Духнева перамагла ў бегу на 800 метраў. Шкада, што гэты поспех стаў і адзіным для зборнай рэспублікі. Іншыя спартсмены выступілі значна горш, чым маглі б.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты "Вечерний Минск".
Адрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку".
Тыраж 6 000 экз.
Індэкс 63854. Зак. 384.
Падпісана да друку 21.3.1994 г.